

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Tractatus Juridicus Ad Librum III. Decretalium Gregorii IX.
Clericorum in communi, nec non Prælatorum, ac
Capitulorum in specie obligationes, & jura complectens**

Scharz, Oddo

Salisburgi, 1738

§. I. Erroneus Bøehmeri conceptus de Libertate Conscientiæ exponitur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63800](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63800)

scientiæ libertatem ambabus ulnis prehendere, remis, velisque contendant. *Qui enim dolemus* (loquimur cum Tertulliano lib. 4. ad Scapulam cap. 1.) *de ignorantia vestra, & miseremur erroris humani, & futura prospicimus, signa eorum quotidie intentari videmus; necesse est, vel hoc modo erumpere ad proponenda vobis ea, quæ palam non vultis audire.* Si nihil proficimus, dormiant, per nos licet, Endymiones hi infelicissimi in utramque aurem, loquendum deinceps erit vigilantibus, ut ne intrent in tentationem. *Utamur ergo etiam hæreticis* (S. Augustinum cit. lib. loqui scitote) *non ut eorum approbemus errores, sed ut Catholicorum disciplinam adversus eorum insidias asserentes, vigilantiores, & cautiores simus, etiamsi eos ad salutem revocare non possumus.*

§. I.

Erroneus Bœhmeri conceptus de Libertate Conscientiæ exponitur.

S U M M A R I A.

1. Conscientia definitur à Bœhmero, & exponitur.
2. Alia est antecedens, alia consequens, utraq̃ue vel recta, vel erronea.
3. In dubiis conscientia peritorum consilia querere, consultum non esse ait, & cur?
4. Quæ sit recta conscientia, propter diversa hominum studia non facile decidi potest.
5. Ex S. Scriptura, vel iudicio Ecclesiæ ejus decisio non recte petitur.
6. Quia ejusmodi leges ad intellectum non possunt penetrare.
7. Bœhmerus conscientiam suam ab errore purgare vult.
8. Libertas conscientie certissima norma agendorum, vel faciendorum constituitur.
9. 10. Objectionem subjuncta sua resolutione proponit.
11. Libertas conscientie triplici argumento firmatur.
12. Aliquamdiu in Germania sub jugo Pæpæ dominatus pressa jacuit.
13. Tandem per Transactionem Passaviensem, Pæcem Religiosam, & Instrumentum Pacis Westphaliæ compedibus soluta fuit.

Antequam aureum Libertatis pomum Conscientiæ consecret Bœhmerus, ipsius Conscientiæ, & Libertatis genuinam indolem, & rationem eruendam esse, scribit §. 4. Conscientiam subinde in §. 5. describit, quod sit argumentatio, seu iudicium hominis de actionibus suis secundum leges, aliásque normas obligatorias institutum, ut

earum bonitatem, aut pravitatem inde colligat. Hanc porro definitionem sic exponit. I. Conscientia præsupponit notitiam accuratam factorum propriorum. II. Etiam Scientiam normæ illius, ad quam euilibet vitæ suæ actus exigendi sunt, maximè verò in hoc interno tribunali normam constituunt præter leges naturales, & positivas, præcepta virtutum

Erroneus Bœhmeri conceptus de Libertate &c. 3

amoris, honestatis, pietatis, & præcipue Religionis; hæc enim, inquit, potissimum mentes hominum constringit, occupatve, ut actiones suas secundum ejus regulas, & præcepta componere studeant, & an compositæ, & ad eas formatæ fuerint, judicent. In hoc igitur conscientiaë tribunali, quod etiam *forum internum* audit, quisque sui ipsius Judex est, & semetipsum vel absolvit, si actiones suas ad præscriptam normam compositas reperit; aut si easdem à dicta norma deviâsse animadvertit, sententiam condemnatoriam adversus seipsum pronuntiat, & in hac sui ipsius discussione, & ratiocinatione *Conscientia* consistit.

2. Conscientiam sic descriptam dividit §.7. in *antecedentem, & consequentem*. Illa *facienda* dirigit, & imperat; hæc *facta* tum *interna*, tum *externa* secundum normam præscriptam examinat. Utraque potest esse vel *recta*, vel *erronea*. Hanc oriri ait vel ex falsis principiis, secundum quæ mens examen instituit, vel ex *factorum*, aut *faciendorum* superficialia, vel falsa inspectione, dum *facta*, vel *facienda* aliter menti ex impulsu voluntatis repræsentamus, quam revera sese habent. Homines enim naturæ corruptæ vitio non semper *facta* vel *facienda* secundum rei veritatem examinant, sed ductu concupiscentiarum suarum pessimè, minusque rectè inspiciunt.

3. Sed quid, si dubitatio circa ipsa principia oriatur, ad quæ examen actionum nostrarum instituendum est, v.g. an hoc vel illud prohibitum sit? eritne tutum peritiorum Consilia audire, & sequi? Nequaquam, respondet Bœhmerus, quia ejusmodi consultores (in-

quit §.8.) tantum in *Thesi*, quid permisum sit, non etiam in *hypothesi*, ostendere possunt, nam, cum de intentione, & interna mentis operatione alterius judicare non possint, quippe, quæ secretorum cognitio soli DEO relinqui debet, ideo admodum intutum est, ab aliis, quid salva conscientia fieri possit, Consilia petere. Pontificiorum hi laquei sunt, quibus conscientias irretiunt, & sub prætextu consiliorum laicis fræna injiciunt, ut de quæstionibus, tangentibus conscientiam, decernere non possint, sed à Cleri deciso & arbitrio dependere cogantur. In quem finem ab ipsis *Judicia Ecclesiastica* instituta sunt, quos Protestantes deinceps incautè imitati sunt, cit. §.8. similiter Consistoria, & tribunalia Ecclesiastica constituentes, in quibus à Theologis causæ, & casus Conscientiaë, exclusis laicis, tractabantur. Verùm *Male, Conscientiis partium consulitur bis remediis COACTIVIS, judicii propriè dictis, cum per viam DOCTRINÆ potius iis consulendum esset*. Remedia enim *coactiva* Conscientia respuit. Ecce Bœhmerus jam parturiens loquitur: paulò post pulcherrimus factus, *Conscientia Libertas*, in lucem prodibit.

Norma agendorum (pergit in §.9.) 4 ipsa Conscientia *recta*, esse debet, quia hæc sola secundum veritatem principiorum, & *factorum*, vel *faciendorum*, rectè judicat, propter diversa tamen hominum studia hæc *Thesis* in praxi multis innodata est difficultatibus, dum quisque suam Conscientiam putat esse *rectam*, quam alii forsan *erroneam* ajunt, si vel maximè judicio plurimorum, magnæ auctoritatis virorum, comprobata sit. Quam judiciorum dissonantiam

inde nasci autumat, quod quælibet societas Ecclesiastica suos habet affectas auctoritate præditos, quò fit, ut, qui sunt de illa societate, & communione, cùm secundùm suorum Magistrorum principia judicent, suasque actiones metiantur, *rectam* se Conscientiam habere arbitrentur, quia nimirum illa principia *recta*, *sanaque* esse credunt; quos tamen illi, qui doctrinam è diametro oppositam tradunt, & diversis principiis innutriti sunt, in magno errore versari dicunt, se verò tantùm *rectam Conscientiam* tenere arbitrantur. Sic negant Pontificii, Clericos salva Conscientia uxores posse ducere, affirmant Protestantes.

Judice ergo opus esse videtur, qui diversissima hominum judicia ad *rectam*, veramque normam deducat. Verùm quis ille Judex? Num *Sacra Scriptura*, & *recta ratio*? Omnes quidem (inquit Bœhmerus §. 10.) hos judices agnoscunt, postulântve: sed quis horum judicum sensus sit? cespitant, hærent, fluctuant, & de eo potissimum contendunt. Quilibet suam interpretationem *sanam*, *veram*, & Analogiæ Scripturæ Sacræ conformem esse ait. Ergo rursus alio judice opus erit, qui mentem *Scripturæ Sacræ*, & *juris nature* declaret, determinétque? sed quis ille? Pontificii, inquit, *hoc judicium deserunt Ecclesiæ, hoc est, vel Pontifici, vel Concilio nationali, aut universali: nam etiam ipsimet sibi non constant in hac doctrina, ut præsens Controversia de suspectis doctrinis Quesnelli, quas Papa damnavit, docet. Protestantes quidam decisionem Cleri, & Principis, quidam solius Principis desiderant, quidam omnem decisionem respuunt.*

Verùm nec isti, nec illi, judice Bœhmero, difficultatem propositæ *Quæstionis* exhauriunt. *Quamquam enim suo modo (inquit §. 11.) Decisionem in Republica fieri existimem in iis, quæ ad doctrinam, & præcepta vivendi spectant, non tamen in iis, quæ ad RELIGIONEM, ET CONCEPTUM DE REBUS DIVINIS pertinent.* Cur ita? Non penetrant *hujusmodi leges (respondet) quæ Controversiarum Decisionem continent, etiam ad intellectum, ut aliter rem concipiat, aliterque credat, quam interna mentis contestatio ipsi dicitur.* Rem exemplo, siveque Conscientiæ testimonio declarat: Pontificii, inquit, *docent, panem Eucharisticum transsubstantiari in Corpus ipsius Christi, indeque ipsi latriam deberi jubent. Ego, teste mea conscientia, aliter sentio, nec ex Scriptura S. hanc transsubstantiationem eruere possum. - - - Ergo aliter quoque agere debeo, sive vera, sive erronea, ducar conscientia: si igitur in hac Controversia decisio proprie dicta locum inveniret, & pro transsubstantiatione pronuntiaretur, singulisque latria hujus panis Eucharistici injungeretur, contra conscientiam agere juberer. Est verò omni Religioni contrarium, ut quis reluctante conscientia idipsum adoret, & colat, cujus ullum numen neque vult, neque potest confiteri.*

Sed fortassis in errore versaris Bœhmere, tuumque judicium, quod habes de transsubstantiatione panis Eucharistici, S. Scripturæ sensui, & judicio conforme non est? *ajunt quidem (reponit §. 12.) me versari in conscientia erronea, adeoque hanc deponendam esse. Ut quid ergo non festinas illam deponere, & errorem ocys executere? Quia de veri-*

Erroneus Bœhmeri conceptus de Libertate &c.

veritate contraria Sententia non sum convictus, ego enim existimo adversarios versari in conscientia erronea. Ecclesia autem hunc errorem detegit, quæ transsubstantiationem panis in Corpus Christi fieri docet, & ita credendum præcipit. Apage, ait, cum iudicio, & decisione Ecclesiæ. *Neque vero hominis est, per vim, & leges coactivas mihi errorem illum exinere, cum ad mentem non penetrant.* Cur vero non penetrant? Penetrant in animos fidelium Orthodoxorum Pontificum decisiones, obsequimur illis parendi promptitudine, & sic conscientias nostras ab erroris periculo immunes præstamus. Ut, quid ergo tuam, tuique similium mentem non feriant, non penetrant? vide, ne hæc ipsa cordis tui impenetrabilitas perveracitæ te arguat, atque adeo patenter tibi objiciat Conscientiæ tuæ errorem. Sit (audio mihi replicantem Bœhmerum cit. §. 12.) *me versari in conscientia erronea (quod tamen iudicio decisivo nemo demonstrare potest) constat tamen, hominem peccare, qui agit contra dictamen Conscientiæ suæ.* Sed Conscientia tua erronea culpa non vacat. Ideoque obligaris ad errorem deponendum. Audio, quid reponas: convictus non sum, constat autem, *quamdiu quis de errore convictus non est, non potest cogi ad errores deponendos, quia reluctante Conscientia illos deponeret, & sic rursus ad peccandum cogeretur.* Agnitio autem errorum non per *VIM* imperari potest, sed *DOCTRINA, CONSILIO, PERSUASIONE.* Atqui hoc pacto nondum habemus iudicem, vel potius authenticum S. Scripturæ interpretem, qui rectam Conscientiæ normam sine metu falsi nobis demonstraret. Non definitionem

Ecclesiæ, non Principis decisionem, non privatum cujuslibet sensum: hi enim omnes suis in iudiciis variant, vacillant, sicque certam & rectam *faciendorum, & agendorum* normam constituere non valent. *Quid ergo Consilii in tanta ambiguitate?* Bœhmerus ex se ipso quærit, & tandem §. 13. *Mysterium libertatis* sequenti Propositione aperit: *Commodissimum esse forsitan dixeris, LIBERTATEM CONSCIENTIIS SINGULORUM INDULGERE, ut sentiant, credant, agantque secundum principia, quibus imbuti sunt, putantque, se coram DEO hoc modo ita agere, & sentire posse, & debere. Sin aliter agunt, quam, Conscientia teste, agere debebant, peccant, quia norunt, se agere contra præcepta, quibus animus eorum imbutus est. In hoc quippe videtur LIBERTAS CONSCIENTIÆ consistere, ut nemo cogatur agere contra præcepta, & principia, quæ pro veris, & ad salutem suam necessariis habet.* Profecto foetus hic (quod pace tua dixerim Bœhmeri) crudus adhuc, & informis est, subinde adhuc lambendus tibi.

Advertit id ipsum Bœhmerus dum in §. sequenti sic scribit: *Verum, nè sic quidem res extra omnem auctoritatem constituta est, cum objectiones eæque gravissimæ supersint, quæ contra LIBERTATEM CONSCIENTIÆ pugnare videntur. Prima, eæque magni ponderis obiectio petitur ex hominum intima corruptione, secundum quam perversi iudicant de suis actionibus tam perpetratis, quam perpetrandis, adeoque si singulorum Conscientiæ in bis standum esset, non IMPERIO, non LEGIBUS, nec aliis remediis civilibus opus foret. Admittendum esset, quidquid aliquis agit, vel agere intendit, si se-*

riò asseverat, se salva conscientia id egisse, vel agere velle, se esse arbitrum & judicem suarum actionum, easque ad trutinam rectæ rationis, & Scripturæ S. satis sufficienterque examinasse, & deprehendisse, se aliter agere non potuisse, nec debuisse. Ita verò omnes leges, sententiæ, iudicata, pœnæ, iudicia. Imperia, Magistratúsque redderentur elusoria, si fanatico cuivis credendum esset, assèrenti, conscientia salva se aliter agere haud potuisse, imò dominatui in conscientias adscribendum foret, si iudicatum executioni daretur, pœnæque dictatæ inobedientibus applicarentur, quod ipsum non possèt non tollere vinculum societatis civilis, imò etiam illius, quod natura inter omnes homines constituit.

10 Quanquam verò aries hic satis validus videatur, quo propugnaculum Libertatis Conscientiæ à Bœhmero recens extractum, quassatum corruat, cespitem tamen (nec enim luctanti in arena meliora munimenta suppetunt) eidem objicit, quo Libertatem Conscientiæ taliter qualiter tueatur illasam. Distinguendum esse, ait in §. 19. & seq. inter illas actiones, quæ communem pacem, tranquillitatemque civitatis concernunt, commercia respiciunt, meum, & tuum tangunt, & externa corporis, fama, vita, & bonorum integritati consulunt: & demum inter illas actiones & operationes, quæ Religionem, Cultum Divinum, & animæ propriæ salutem, respiciunt, ita, ut quoad priores actiones suo quisque arbitrio renuntiare, easque voluntati imperantis submittere debeat; non item quoad posteriores: nam præsumendum est, singulos in his animi motibus suam ipso factò reservasse Conscientiæ Libertatem, hoc est, ut non tantum liberè cogitationes suas de

rebus moralibus formare, sed etiam ea, quæ animæ salutis proficua esse secundum principia, quibus imbutus est animus, senserint, agere, & Cultui Divino, qui huc facit, libere vacare possent. Et nè gratis hæc Bœhmerus scripsisse existimemus, assertum suum, & ratione probat, & S. Scripturæ testimoniis confirmat. Recta ratio ostendit (sunt ejusdem verba cit. §. 20.) Nihil plus in Principem esse translatum, quàm quod in ipsum transferri potuit, quòdque ad finem Reipublicæ obtinendum in eum transferri debuit. Non autem potuit in eum transferri, jus cogitationes singulorum efformandi, & doctrinam præscribendi, secundum quam conceptus animi sui formare, & non aliter sentire, aut credere debeant de DEO, ejus essentia, Redemptione per Christum, resurrectione mortuorum, aliisque fidei Articulis. Nullo modo homo ita mentis suæ est arbiter, ut eam simpliciter alterius arbitrio subicere, & quam ei DEUS tribuit facultatem ratiocinandi, abicere queat. Id quod pluribus dein exaggerat, ac in fine cit. §. demum pro Colophone subjungit: Quodsi denique imperanti imperium in intellectum, & internas mentis operationes adscribimus, subditi conceptus mentis suæ toties mutare coguntur, quoties vel ipse, vel successor ejus eas mutat. Ita vero contingeret, ut, si Princeps idololatra regno potiretur; idola adorare, & verum DEUM relinquere; si atheus esset, DEUM negare; si ad judaismum se converteret, Christo maledicere; si rursus in hæresin incideret, ejus sequi nova dogmata cogerentur, quo nihil absurdius fingi potest. Quæ sententia tanto magis obtinere debet inter Christianos (pergit §. 21.) quod DEUS ex singulari benignitate VERBUM SUUM Nobis dedit, singulisque publicavit, ut in

eo, tanquam in speculo quodam nos intue-
ri, & mentis nostræ falsas fraudulentasque
persuasiones cognoscere queamus. Non
dedit ideo Scripturam S. ut ab aliorum De-
cisione dependeamus, sed ut ipsimet eam
scrutemur, & viam salutis in ea investiga-
mus. Quid verò insolentius? Quid absur-
dus esset, quam agnita ex Scriptura S. ve-
ritate contra veritatem credere, & agere?
hoc est, reluctante Conscientia eis assentire,
qui contrarium docent, præcipiunt, & pœ-
nis propositis homines adigunt, ne aliter
credant, & in cultu Religioso agant. Recta
ratio docet, contra Conscientiam, si vel ma-
xime aliis erronea videtur, homines eò du-
cunt, non esse agendum: ergo, qui ita Con-
scientiis dominari intendunt, homines eò du-
cunt, ut contra rectam rationem agant,
sentiant, & credant. Meherclè demon-
stratio hæc vitium non habet; tam pa-
tenter Conscientiæ Libertatem revelat, ut
excors sit, qui fidem Bœhmero abnuat.
Si Paulus hoc argumentandi genere
usus fuisset ad Galatas, non habuisset,
quod ipsis incredulitatem exprobraret.
Galat. 3. v. 1. sed insensatos illos ad unum
fanâisset omnes.

II Verum, quo lucentius patefcant, Li-
bertatem Conscientiæ omni jure cuius
deberi, atque adeo omni contentione
à dominatu vindicandam esse, triplici
hoc utitur argumento: ait enim in
§. 16. eos, qui Conscientiæ Libertatem ne-
gant, incidere in atheismum, arma per-
secutoribus suppeditare, quibus domi-
natum in conscientias exercent, imo re-
ligionem omnem, quæ jure gentium
libera esse debet, tollere, vel nutui
Principis mutabili subicere. Ajunt
enim Athei, religionem, quam Conscien-
tia in singulis format, esse incompatibilem
cum utilitate publica: homines sub uno im-

perante conglutinatos, & unitos unius vo-
luntate regi, & gubernari, nec eam ali-
ter conservari posse, nisi una sit ratio, &
voluntas totius corporis civilis; è contra-
rio Conscientiam, quàm religio introducit,
esse judicium singulorum particulare de bo-
no, & malo, de justo, & injusto, bono
publico omnino contrarium. &c. Ex quo
enim status libertatis, in quo homines
ab initio positi erant, infinita mala
produxit, necessum fuit, ab hoc sta-
tu recedere ad obtinendam pacem, id-
que factum fuisse per renuntiationem
libertatis naturalis: inde consecutum est,
ut omnes unius voluntati suam submitte-
rent, & secundum ejus voluntatem sese
acturos promitterent: inde in civitate na-
tum demum esse justum & injustum, lici-
tum, & illicitum, extra hoc Conscientiam
singulorum nullam, absurdam, & imagi-
nationem reipublicæ adversantem, solam
voluntatem imperantis esse normam agen-
dorum, subditosque obligare in Conscien-
tia. Secundo, qui Conscientiæ liberta-
tem negant (inquit §. 17.) arma perse-
cutoribus suppeditant, quibus sevant in
aliorum Conscientias, & sic legitimant gen-
tilium facinora contra Christianos, per
tria priora secula perpetrata. Si nulla
datur LIBERTAS CONSCIENTIÆ,
male, & injustè egerunt Christiani, quod
persecutoribus suis morem haud gesserint,
quod strenue fidem in Christum sub ipsis gra-
vissimis cruciatibus, & suppliciis professi
fuerint, quod Idolis thura offerre recusa-
verint. Si nulla datur LIBERTAS
CONSCIENTIÆ, falsa, & seditiosa fuit
doctrina Apostolorum, MAGIS ESSE
OBEDIENDUM DEO, QUAM HO-
MINIBUS. Erronea fuit doctrina pri-
mitivorum Christianorum, oportere nos in
omni obsequio esse subditos Magistratibus,
Prin-

Differtatio Præambula. §. I.

Principibus, & Potestatibus, sed intra limites disciplina, quousque ab Idololatria separamur, ut ait Tertullianus de Idolol. cap. 15. Ergo, cum neque primi Christiani malè egerint, jussa Principum Ethnicorum, quoad Sacrificia Idololatria non exequendo; nec Apostoli malè docuerint, DEO potius parendum esse, quàm hominibus, evidenter sequitur, dari Libertatem Conscientiæ, & tamen adhuc hodie sævit Papa cum affectis in Conscientias, quod TYRANNIDEM vocamus, sed satis ini- que, satis improvidè.

Denique (pergit in §. 18.) negata LIBERTATE CONSCIENTIÆ omnis Religio tollitur, vel annihilatur. Est religio modus colendi DEUM. Cultus hic spontaneus esse debet, non coactus, non invitus. Tollitur religio, si per vim imperatur, si illud homo colere jubetur, quod colendum esse non putat, vel illud colere prohibetur, quod colendum existimat. Optime Tertullianus ad Scapulam cap. 2. Humani juris, & naturalis potestatis est, unicuique, quod putaverit, colere; nec alii obest, aut prodest alterius religio: sed nec Religionis est, cogere Religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi; cum & hostiæ ab animo libenti exposculentur.

¹² *Hæc tamen Libertas Conscientiæ tam validis, ut mox vidimus, argumentis stabilita, aliquamdiu in Germania sub jugo Papalis dominatus pressa jacebat; essictim Redemptorem suspirans, dum tandem (quæ est beneficentia Numinis sapienter omnia, & providè disponentis) ope, & opera MARTINI LUTHERI, ruptis Pontificiæ captivitatæ vinculis, in pristina jura postli-*

miniò restituta fuit. Referam id verbis Bœhmeri §. 28. sic scribentis: Libertas hæc sepulta, & emortua jacebat, cum vindex ejus LUTHERUS exsurgeret. Acheronta movebant Romani contra hæc Monachi attentata; actum de eo videbatur, nisi DEUS intercessisset, & oppres- sam Libertatem, ministerio LUTHERI reducere voluisset.

Varia fata sub initium novitiæ hæc 13 Conscientiæ Libertatæ experta est, obnitentibus vehementer Pontifice, ac Cæsare, statuque universo Ecclesiastico, prout fufius describit Bœhmerus §. 28. & seqq. donec tandem per Transactionem Passaviensem Anno 1552. ea pacto publico stabilita, ac deinde in Comitibus Augustanis 1555. per pacem Religiosam magis roborata, ac demum, exacto illo infau- sto tricennali bello, per Instrumentum Pacis Cæsareo-Suevicum Osnaburgis 1648. erectum plenissime restituta fuit. Quæ autem in specie in favorem Libertatis Conscientiæ in dicto Instrumento tam ipsis statibus Protestantibus, quàm reformata Religioni addictis, eorumque subditis per dictam pacificationem & solennem transactionem indulta fuere, idem Bœhmerus §. 47. & pluribus seqq. singillatim recenset. Nos pleraque il- lius capita in nostris Commentationibus ad Lib. I. Decretalium jam enume- ravimus.

Hactenus Bœhmerum pro Conscientiæ Libertate masculè perorantem audi- vimus, lubet jam ejus quoque sensum, & sententiam de statu servitutis, in quem Conscientia ex dominatu Papali (phra- sis est dicti interpretis) conjecta fuit, attentis auribus excipere.

§. II.